

« zurück blättern vor »

SZTANDAR subst. m., ab 1471; auch *standar*, *standur*, *stendar*, *styndar*.
1) ‘senkrechter Balken, der ein Gerüst trägt; Gerüst’ – ‘prostopadła belka podtrzymująca rusztowanie; rusztowanie’: 1471 MPKJ V 81, STP *Stendary (war. Kal.: *skandary) loramentum ligneum colligatum in fundamento aedificii non dissolvetur Ecclus 22, 19.* o 1498 ZapRpWysz 5 477, STP *Molendinatores decreverunt, quod non est reformatum videlicet osnova, podeschphi, styndari, lapis inferior.* o 1562 RejZwierz 143, SPXVI *pod fámym nędznikiem / wálą się ftándary.* o 1568 Rej Zw. 160b, L *Spróchniały pień, ani na standur pod przeciwś, ani na łuczyno się nie przyda.* o 1619 Gęb.Hymn. 326, L *Oparł się o gór wysokich ftyndary.* o 1690 Solsk.Arch. 20, L *Stendary na rosztowanie mularskie, boże męki, sochy etc.* o 1777–1779 Kluk Rośl.2 166, L *Standary do rosztowania, n.p. malarfskiego.* o †1860 Podcz., Sw *[[standur, styndar –]] jeden z wysokich, prostych a mocnych drzew, na których zapomocą rozpór, maculców, podpór i przewiązek rokitowych wznosi s[fię] wraz z wzrastającym murem całe potrzebne do roboty rusztowanie, draby, tycze.* o 1959 Bey.Jed. 152, WIECZ *Zatrzymali się, by podziwiać, dwupiętrowy dom dopiero co uprzętnięty z drewnianych “sztandarów”.* – STP, SPXVI, TR, L, SWIL, SW (bud.) sowie SPA 1916, SPA 1929 (wl.). 2) ‘Platz am Ofen’ – ‘miejsce przy piecu, przypiecek’: †1915 Jeż, Sw *W izbie część znaczną zajmował piec z przypieckiem, zapieckiem i z tak zwanemi sztandarami, miejscem do zsypanywania popiołu.* o [LBel.] 1893 Grusz.Ar.Tuzy. 86, DOR *Zaspiane dziewczki powyłaziły z przypiecka, spod pieca, z tak zwanych sztandarów, z ław i nie myjąc się, nie czesząc, tylko przeżegnawszy się, pomagały we dwie gospodyni.* – Sw, DOR (gw.). 3) ‘gemauerte Wand mit Öffnungen, die die Feuerstelle im Brennofen von der Stelle trennt, wo Kacheln gebrannt werden’ – ‘murowana ściana z otworami, znajdująca się w piecu do wypalania kafi i oddzielająca palenisko od miejsca, w którym wypala się kaffe’: Sw (zdn.). ◊ **Var:** *standar* subst. m., 1562 RejZwierz 143, SPXVI o [LBel.] 1777–1779 Kluk Rośl. 2 166, L – SPXVI, L, SWIL, SW (m.u.); *standur* subst. m., 1562 Rej Zw. 160b, L – SPXVI, L, SWIL, SW (stp.); *stendar* subst. m., 1471 MPKJ V 81, STP o [LBel.] 1690 Solsk.Arch. 20, L – STP, TR, L, SWIL, SW (stp.); *styndar* subst. m., 1498 ZapRpWysz 5 477, STP o [LBel.] 1619 Gęb.Hymn. 326, L – STP, L, SWIL (prze.), Sw (stp.); *sztandar* subst. m., †1915 Jeż, Sw – L, SWIL, Sw, DOR (gw.). ◊ **Etym:** 1) mhd. *stander*, *stender* subst. m., ‘Stützbalken’, LEX, nur für Inh. 1. 2) nhd. *Ständer* subst. m., ‘Stützbalken’, GRI, nur für Inh. 1. ◊ **Konk:** *draby* subst. pl., bel. seit †1860, Sw, zuerst geb. SWIL, nur für Inh. 1; *tycz* subst. m., bel. seit 1444, STP, zuerst geb. L, nur für Inh. 1. ◊ **Hom:** *sztandar* subst. m., ‘Fahne’, bel. seit

(1745–1746), L, zuerst geb. L. ❖ Die Inhalte 2 und 3 sind vielleicht eine polnische Übertragung auf ‘einen von zwei oder vier Pfosten (= *sztandar*) begrenzten Raum’, vgl. jedoch neuhochdeutsche Entwicklungen wie z.B. ‘Stehpult’, ‘Stehkorb’, ‘bei den Buchdruckern viereckiger Kasten’ (GRIMM) u. dgl. Poln. *sztandar* ‘Fahne’ gehört wohl zum nhd. *Standart*, *Standär* (KEHREIN) ‘Fahne’, mit Anlehnung an das ältere *sztandar*.

« zurück blättern vor »